

Sayın Editör,

"21. YÜZYILDA BİLİMSEL YAYINCILIK : HEDEFLER ve YAKLAŞIMLAR" konulu TÜBİTAK sempozyumu

re: TUBITAK symposium on "Scientific Publications in the 21st Century: Aims and Approaches"

TÜBİTAK Feza Gürsey Salonunda 2 Kasım 2001 Cuma günü saat 09:00 - 17:30 arasında 21. YÜZYILDA BİLİMSEL YAYINCILIK: HEDEFLER ve YAKLAŞIMLAR konulu bir sempozyum düzenlenmiştir.

Sempozyum, yurtiçi ve yurtdışından gelen katılımcıların yer aldığı paneller ve tartışmalarla oldukça verimli geçmiştir. Erciyes Tıp Dergisini temsil etmek ve derginin görüşlerini bildirmek üzere bu sempozyumu izledim. Toplantı ile ilgili kısa notları ve tartışılan ana konuları ve görüşlerimi aşağıda özetledim.

Açılış konuşması TÜBİTAK Başkanı Profesör Dr. Namık Kemal Pak tarafından yapıldı. Profesör Pak konuşmasında, 21. yüzyıla gelinceye kadar bilimsel yayıncılığın geçirdiği evrimden, özellikle internet ortamında dijital platformda kaydedilen başdöndürücü ilerlemeden bahsetti. Ayrıca etik konuların gittikçe önem kazandığını, bilimsel etik söz konusu olunca özel ve resmi kuruluşların birlikte uyum içinde çalışabildiğini 'insan genom projesi' örneğini vererek anlattı.

Birinci oturum, Turkish Journal of Medical Sciences Editörü Prof. Dr. Emin KANSU başkanlığında yapıldı. İlk konuşmayı Türkiye Bilimler Akademisi şeref üyesi ve aynı zamanda Turkish Journal of Chemistry baş editörü olan Prof. Dr. Bahattin BAYSAL yaptı. Baysal konuşması sırasında I.F. (impakt faktörü) adlı faktörün uluslararası bir dergide yayınlanan yazılarda belli bir derginin yılda ortalama kaç kez refere edildiğini gösteren bir katsayı olduğunu ve bir derginin kalitesinin en iyi göstergesi olduğunu anlattı. Hindistan' da 1999'da Index Medicus' a ait 47 dergi bulunduğunu, bunların impakt faktörünün, çok düşük bir değer olan 0.6 dan küçük olduğunu söyledi. Tüm dünyada yılda 5500 dergi yayınlandığını, bunların 2286 tanesinin IF>1, 44 tanesinin IF>10 ve 20 tanesinin de IF>17 olduğunu, özellikle ülkemizde ve pek çok ülkede araştırmacıların düşük IF lı dergilere yazılarını yönlendirdiklerini anlattı. Sn. BAYSAL, Doç.Dr. Bülent Yılmaz'ın "Türkiye'de Kitap ve Dergi Üretim Üzerine Niceliksel Bir Değerlendirme" adlı yayınından da bazı veriler sundu. Ülke nüfuslarıyla kitap sayıları arasında bazı karşılaştırmalar yaptı ve 2000 yılı için Avusturya'da 8 milyon nüfusa 8000 kitap düşerken Türkiye'de 61 milyona 9383 kitap düştüğünü ve bu oranın nüfusa göre çok az olduğunu söyledi. Türkiye'deki tüm konularda toplam dergi sayısının 2515 olduğunu söyleyen Profesör Baysal, Dr. Nazmi Kozak'ın "Türkiye Akademik Dergiler Rehberi" adlı kitabından da bazı veriler sundu. Bu verilere göre Türkiye'de 644 adet akademik dergi bulunduğunu, bunun 172 adetinin Üniversitelere, 12 adetinin ise TÜBİTAK' a ait olduğunu söyledi. Sayın BAYSAL, özellikle periferik üniversite dergilerinde yapılan yayınların yurtdışından kimse tarafından okunmadığını, bu yayınların

çoğunun gereksiz olduğunu ve dergilerde büyük bir enerji kaybı olduğunu, bu dergilerin yayın hayatlarını tatil etmeleri ve buraya gelebilecek yazıların TÜBİTAK' ın 12 dergisine yönlendirilmesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine tartışma bölümünde söz aldım ve bu ifadenin doğru olmadığını, bizzat TÜBİTAK tarafından periferik üniversite dergilerinde kaliteyi arttırmak üzere konmuş olan standart maddeler bulunduğunu ve bu maddelere Erciyes Tıp Dergisi olarak son yıllarda titizlikle uydüğümüzü, bunun sonucu olarak da gerek TÜBİTAK'ın indeksi olan Türk Tıp Dizinine, gerekse son derece değerli uluslararası indeksler olan Excerpta Medica (EMBASE), ve Chemical Abstracts' a, TÜBİTAK'ın dergilerine benzer şekilde, dergimizin de kabul edildiğini bildirdim. Bunun sonucu olarak da uluslararası pek çok otörün, bu indekslerden dolayı bize rahatlıkla ulaşabildiğini, yazılarımızın refere edildiğini ve yurtdışından mektuplar aldığımızı söyledim. (Ör. International Glaucoma Review'de belli konularda yapılan derleme ve makale taramalarında dergimizin yayınlarına yer verilmiş (1), ayrıca bu indeksler dolayısıyla bize ulaşan British Library, dergimize abone olmak istediğini bildirmiştir. Buna benzer örnekler mevcuttur ve söz konusu uluslararası indeksler, büyük kütüphanelerde bulunmaktadır).

Oturumun bundan sonraki bölümünde The New England Journal of Medicine dergisinin baş editörü olan Prof.Dr.Jeffrey M. Drazen, 'Medical Publications in the 21st Century' konulu konferansını verdi. Amerika ve dünyanın önde gelen dergilerinden olan N Eng J of Medicine 'a yılda 3600 yazı geldiğini, bunlardan 250 tanesinin basılabildiğini, yani yaklaşık olarak %90'dan fazlasının red edildiğini anlattı. Baş editör tarafından gelen yazıların %10 unun ilk aşamada red edildiğini, geri kalan yazıların 8 yardımcı editör tarafından değerlendirildiğini ve bunların da %33 ünün red edildikten sonra kalanların hakemlere gönderildiğini, ayrıca belli bir konuda söz sahibi bilim adamlarına da ilgili konularda danışıldığı ve böylelikle yılda yaklaşık olarak 4600 yazıya olduğunu bildirdi. Derginin kendisine ait büyük bir çalışma ofisinin bulunduğunu ve daimi statüde 90 elemanın burada çalıştığını, dolayısıyla bir yazının dergiye gelişi ve kabul yazısının gönderilmesi arasında 1 aydan az bir süre geçtiğini anlattı. Red edilmenin başlıca nedenlerinin : a. 'Bilimsel açıdan eksik olma' b. 'Bilimsel açıdan iyi temellere oturmasına rağmen önceden yayınlanmış olma' c. 'Bilimsel açıdan iyi temellere oturmasına rağmen okuyucuya hitap etmeme' gibi nedenlere bağlı olduğunu anlattı. Ayrıca, yazının sorumlu yazarlarının dergilerinde güven oluşturup oluşturmadığı, yani 'sicillerinde' daha önce tespit edilmiş bir bilimsel tahrifat olgusunun bulunup bulunmadığının da çok önemli bir değerlendirme faktörü olduğunu belirtti.

Profesör Doktor Kemal Leblecioğlu'nun yönettiği ikinci oturumda, Nature dergisinin baş editörü Dr. Alison Abbott 'How Nature Papers are Selected' adlı bir konferans verdi. Abbott, konuşmasında Nature dergisinin tarafsızlığından bahsederek İngiltere'de Bilimden sorumlu bakanlığın bile dergiye ait bazı kuralları aşamadığı ve bundan şikayetçi olduğunu, ayrıca derginin ilkelerinden resmi ya da özel hiçbir kişi ya da kuruluşu ödün vermediğini anlattı. Dergiye gelen yazılardan 2/3 ünün ilk anda editöryel kurul tarafından red edildiğini, kalan 1/3 ünün hakemlere gönderildiğini ve bunların da 1/3 ünün kabul edildiği

söyledi. Burada N Eng J Med e benzer şekilde, yazıların %10 unun kabul edildiği ortaya çıkmaktadır. Dr. Abbott, dergilerinde çıkan yazılarla sadece bilimsel çevrelerin değil, aynı zamanda vergi ödeyen vatandaşların da ilgilendiğini söyledi. Bunun nedeni olarak da vergi ödeyen vatandaşların ödedikleri vergilerin ne tip araştırmalara gittiğini bilmeye haklarının olduğunu ve bu yüzden dergilerinde halk ve basınla ilişkiler konusunda da bir uzmanın görevli olduğunu, ayrıca sık sık basın açıklamaları yayımlandığını belirtti. Basına, yazı yayınlanmadan önce, hazırlık aşamasında genellikle bilgi verilmediğini, ancak klonlanan koyun Dolly örneğinde olduğu gibi bazen basına istenmeden bilgi sızabildiğini, bunun da bazen büyük sansasyon yaratabildiğini söyledi. Hakemlerin seçilmesinde de son derece titiz davranıldığını belirten Dr. Abbott, dergilerinde yayınlanan bir yazının o yazara büyük bir prestij kazandırdığını, Nobel adaylarının ya da Nobel ödülü kazanan araştırmacıların pek çoğunun yazılarının önceden Nature’de yayımlandığını anlattı.

Oturumun bundan sonraki bölümünde Koç Üniversitesinden Prof.Dr.Ersin Yurtsever, ‘Türkiye’nin Bilimsel yayın Potansiyeli’ konusunda bir konuşma yaptı, İmpakt Faktörünün önemi üzerinde durdu ve Türkiye’den Tıp alanında Index Medicus’a giren tek dergi olan Turkish Journal of Pediatrics’in impekt faktörünün, 0.12 gibi düşük değerlerde olduğunu söyledi. Türkiye kaynaklı yayınların pek çoğunun impekt faktörü düşük olan dergilerde yayımlandığını anlatan Yurtsever, Türkiye’deki genel eğilimin bu dergilere yönelme şeklinde olduğunu anlattı. Tartışma bölümünde söz alan dinleyiciler, Türkiye’de yapılan pek çok yayın sonucunda ortaya çıkan buluşlarda patent hakkının peşine düşülmediğini, bunun ekonomik bir kayıp olduğunu, patent almak için başvuru ücretlerinin ise döviz bazında ve çok yüksek olduğunu, bu konuda devletten destek gelmesi gerektiğini vurguladılar.

Öğleden sonraki oturuma Profesör Dr. Aykut Kence başkanlık yaptı. Bilkent Üniversitesinden Prof.Dr. Mehmet Öztürk, ‘Moleküler Biyoloji ve Genetikte Yayın Etiği Sorunları’ konulu konferansta etik konular üzerine genel kavramlardan bahsederek yayınlarda ve bilimsel araştırmalarda etiğe uymamanın şekilleri hakkında örnekler verdi. Ayrıca, bilimsel yayınlarda, ilk ismin, genellikle çalışmanın deneylerini bizzat yapan kişi olduğunu, diğer kişilerin çalışmada mutlaka emekleri geçmiş kişiler olması gerektiğini, son ismin ise Türkiye’dekinin aksine, çalışmayı yönlendiren en tecrübeli otorite olduğunu anlattı. Yazılarda etik onayın mutlaka alınmış olması gerektiğini, bilim adamlarının ticari ilişkiler içinde olmasının yazıya gölge düşürebileceğini anlattı. İnsan genomu projesinden de bahseden Prof. Öztürk, genetik bilgilerin gizliliği ve genom hırsızlıkları konusunda da örnekler verdi.

Son oturumda ‘Yayın Etiği’ konulu bir panel yapıldı. Paneli Prof.Dr. Bahattin Baysal yönetti. Panelde Prof.Dr. Jeffrey

Drazen, Dr.Allison Abbott ve TÜBİTAK Başkan yardımcısı Prof.Dr.Tuğrul Tankut katıldı. Prof.Drazen, ‘Responsibilities of the Editor in Publication Ethics’ konulu bir konuşma yaptı. Bu konuşmada ‘International Council of Medical Ethics’ adlı bir kuruluştan bahsetti, ayrıca okuyucunun, bir yazının sponsorlarını ne dereceye kadar bilmesi gerektiğini tartışarak örnekler verdi. Genel kanının, okuyucunun bu bağlantının derecesini bilmesi yönünde olduğunu belirtti. Panelde söz alan Dr. Abbott , ‘Representative Cases in Publication Ethics’ konulu bir konuşma yaparak yayın etiğine uyulmaması ile ilgili ilginç örnekler verdi. Münih-Almanya’ dan önde gelen iki araştırmacı ve ekibinin uluslararası dergilerde yayınlanan 300 e yakın yazısının takibe alındığını ve bunlardan 37 sinde bilimsel sahtekarlık yapıldığının tespit edildiğini söyledi. Bu örneğin bilimsel sahtekarlık ile ilgili en klasik örneği oluşturduğunu anlatarak bu ekibin içinde yer alan pek çok araştırmacının da alt yayınlarına ulaşıldığını, tüm yayınlarının incelendiğini ve gerekli görülen kişilerin kara listeye alındığını ve bilimsel platformdan izole edildiğini bildirdi (2).

Son olarak Profesör Dr. Tuğrul Tankut, ‘Bilimsel Yayın Etiğinde TÜBİTAK’ın Rolü’ konulu bir konuşma yaptı ve TÜBİTAK’ın kendi dergilerine gelen yazılar için etik kurallarının belirlendiğini, bu konuda bilimsel etiğe uymayan yazarlara 5 yıl süre ile bilimsel ambargo konulacağını ve bu konuda internette detaylı bilgi olduğunu söyledi. Söz konusu etik kuralları, internette <http://www.tubitak.gov.tr/baskanlik/etik.html> adresinden okunabilir. Toplantı oldukça verimli geçti, ancak 21. yüzyılda, özellikle digital platformda yayıncılık konusu biraz daha ayrıntılı işlenebilirdi kanısındayım. Ayrıca, Prof. Bahattin Baysal’ ın TÜBİTAK dergileri dışındaki yayınların yayın hayatlarını tatil etmeleri konusundaki görüşlerinin TÜBİTAK’ ın resmi görüşünü yansıtmadığını tahmin ediyorum ve umuyorum. TÜBİTAK’ ın asıl görevinin, önceden koymuş olduğu kendi prensipleri ve standartları doğrultusunda, Türkiye’deki akademik dergilerin kalitesini yükseltmek olduğunu düşünüyorum. Türkiye’de henüz uluslararası indekslere girememiş pek çok akademik derginin, TÜBİTAK standartlarının uygulanmasında ve korunmasında dergimizin gösterdiği titizliği göstermeleri halinde uluslararası indekslere girerek bilimsel düzeylerini arttırabilecekleri kanısındayım.

Doç.Dr.Sarper Karaküçük
Erciyes Tıp Dergisi Editör Yardımcısı

KAYNAKLAR

1. *International Glaucoma Review* (2-1): 192; 2000
2. *Abbott A. German fraud inquiry casts a wider net of suspicion...as disillusionment reigns in task force. Nature Jun 22; 405(6789): 871-2; 2000.*